

радянськими законами того часу це був максимальний термін позбавлення волі. На початку 80-х рр. відбулися чергові судові процеси, які прирекли на нові терміни ув'язнення В. Стуса, Ю.Литвина, О. Тихого, В. Марченка. Усі вони померли, не витримавши тяжких табірних умов, не дочекавшись звільнення та реабілітації.

Проте наступ карально-репресивної системи не загальмував розвиток націонал-демократичного руху в Україні. Правозахисна платформа УГГ виявилася діяльним у рамках існуючого радянського законодавства і міжнародних договорів речником прагнень українського народу до політичної і соціальної свободи та державної незалежності.

ДЕЩО ПРО МОВНУ РІВНІСТЬ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЮ ЗА МОВНОЮ ОЗНАКОЮ

Янковська Г.В., к.філолог.н., доцент, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін ННІПІ НАВС

Лобко С.В., студент Полтавського відділення ННІЗН НАВС

В епоху глобалізації мовні питання набувають особливого значення: територія використання, сфери застосування певних мов значно розширюються, інших – значно зменшуються. Мовці потрапляють у різні мовні середовища, у неоднакові обставини для реалізації своїх прав та обов'язків. За таких умов важливим є дотримання принципів мовної рівності та недискримінації за мовною ознакою, що є актуальним питанням сьогодення.

Принцип мовної рівності полягає в тому, що всі, хто знаходяться в однаковому становищі, мають рівні мовні права, свободи та обов'язки. Разом з тим мовна рівність поширюється і на рівність перед законом та судом. Так, всі громадяни України мають однакове право на вивчення державної мови, що забезпечується державною шляхом її вивчення у відповідних освітніх закладах. Всі національні меншини в Україні мають право користуватися рідною мовою, її вивчати тощо. Всі особи, які планують обійняти посаду професійного судді в Україні, зобов'язані володіти державною мовою.

Одним із шляхів забезпечення мовної рівності є заборона дискримінації за мовною ознакою, згідно з якою не дозволяється безпідставне неоднакове ставлення до осіб, що знаходяться в однакій мовній ситуації, чи однакового підходу до осіб, що знаходяться в різних мовних ситуаціях. Під терміном «неоднакове ставлення» слід розуміти певні відмінності, обмеження, розрізнення, винятки або переваги в ставленні до мовця. Так, наприклад, учасникам кримінального провадження, які не володіють державною мовою та які володіють державною мовою, не можуть бути надані рівні мовні права, адже у них різне мовне становище. У такому випадку забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача.

Дотримання принципу мовної рівності та недискримінації за мовною ознакою, за звичай, гарантується державою. Його порушення може призвести до порушення інших прав таких, як: право на працю, право на справедливе судочинство, виборче право, право на отримання громадянства, право на отримання освіти.

Принцип рівності та принцип недискримінації як фундаментальні принципи права знаходять свою законодавче втілення не лише в міжнародних документах, а й в основних законах держав – конституціях. Щодо формулювання принципів мовної рівності та недискримінації за мовною ознакою у конституціях пострадянських країн, то варто зазначити таке:

Формулювання принципів мовної рівності та недискримінації за мовною ознакою в основному відповідає міжнародним стандартам.

У всіх конституціях країн пострадянського простору передбачено принцип рівності, утім не у всіх він конкретизований як принцип мовної рівності, на що вказують загальні формулювання: всі люди рівні перед законом (ст. 14.1 Конституції Республіки Вірменія); всі рівні перед законом і судом (ст. 14 Конституції Казахстану) і для пор.: держава гарантує рівність прав і свобод людини і громадянина незалежно від мови (ст. 19 Конституція Росії), держава гарантує рівність прав та свобод кожного незалежно від мови (ст. 25 Конституції Азербайджанської Республіки) тощо.

У деяких конституціях передбачено рівність лише перед законом, або лише перед законом і судом, або лише перед законом і владою тощо. Вважаємо за недоцільне таке формулювання, адже воно обмежує реалізацію формальної рівності (рівності перед законом і судом, а також рівності прав, свобод та обов'язків).

Не у всіх конституціях пострадянських країн передбачено принцип недискримінації за мовною ознакою, натомість наявне лише узагальнене формулювання без вказівки на мовну ознаку: права людини реалізуються без будь-якої дискримінації (ст. 91 Конституції Латвійської Республіки); всі рівні перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист прав і законних інтересів (ст. 22 Конституції Білорусі). Разом з тим у Конституції Грузії цей принцип не передбачено навіть в узагальненому формулюванні. Поясненням цього може бути те, що принцип недискримінації вважається відносно новим принципом, який потребує ґрунтовного теоретичного опрацювання та відповідного законодавчого закріплення.

Наявне різне формулювання принципу недискримінації за мовною ознакою в конституціях пострадянських країн: 1) передбачено заборону дискримінації за мовною ознакою (приналежністю) (ст. 14.1 Конституції Республіки Вірменія, ст. 16 Конституції Киргизької Республіки, ст. 14 Конституції Казахстану); 2) передбачено заборону обмеження прав та свобод людини і громадянина за ознаками мовної приналежності (ст. 19 Конституція Росії, ст. 25 Конституції Азербайджанської Республіки); 3) передбачено обмеження та надання привілеїв за мовними ознаками (ст. 24 Конституції України, ст. 29 Конституції Литовської Республіки). Вважаємо, що у поняття дискримінації входить не лише приниження, обмеження або позбавлення прав, свобод, обов'язків, а й надання переваг. Згадати хоча б визначення поняття дискримінації, що подане в Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти як «будь-яка відмінність, виключення, обмеження або перевага за ознакою ... мови». Саме тому вважаємо неточним формулювання принципу недискримінації за мовною ознакою лише як обмеження прав, свобод за мовною ознакою.

Суб'єктами, до яких застосовують ці принципи, є: людина і громадянин (Росія, Туркменія), люди (Вірменія, Грузія, Литва, Латвія), громадяни (Україна, Молдова, Узбекистан). Наявні й узагальнені невизначені категорії такі, як всі (Таджикистан, Казахстан, Естонія, Білорусія), ніхто (Киргизія) та кожний (Азербайджан). Вважаємо за доцільне визначати точно коло суб'єктів, при цьому воно не може бути звужено лише до «громадянина».

Такий аналіз дає підстави стверджувати, що принципи рівності та недискримінації за мовною ознакою – це основоположні принципи мовних прав і свобод людини і громадянина. Їх закріплення насамперед наявне в основних міжнародних документах. На рівні держав такі принципи є конституційними за своєю сутністю. Конституції пострадянських держав містять правові норми, які загалом відповідають міжнародним щодо закріплення принципу мовної рівності та потребують уточнення щодо закріплення принципу недискримінації за мовною ознакою. Принципи мовної рівності та недискримінації мають бути поширені не лише на громадян певної держави, а й на всіх людей, які перебувають у певній державі, що повинно бути закріплено на конституційному рівні. Подальші розвідки вбачаємо у дослідженні реалізації цих принципів у практичній діяльності мовців.